

A PARANCSNOK

Már az offenzíva harmadik-negyedik napján érezhető volt, hogy az abroncs lassan és kérlelhetetlenül szorul össze a brigád körül, és kitartóan nyeli el a területet, amelyen a brigád manőverezett. Legelőszőr is néhány apróság jelezte ezt: a városból nem jöttek többé újságok és kötszerek, a kenyér késve és kisebb mennyiségben érkezett, elvesztek vagy késtek a küldöncök, a járőrök mind gyakrabban lövöldöztek az ellenséges szakaszokkal, amelyek a mi erőnket vizsgálgatták. Végül a só is elfogyott. Az íztelen levest kavargatva, elkomorodva mormolták az öreg partizánok:

— Csata lesz megint és masírozás egész éjszaka. Megint kiűznek minket a faluból.

A betegeket és a sebesülteket barlangokban helyezték el valahol a Kozinán. Mind több tifuszos volt, akik egész éjszaka félrebeszéltek, fölugráltak az ágyról és szökni próbáltak valahová, egymásba botlottak a sötét és szűk föld alatti üregben, amely alól láthatatlan víz morgása hallatszott.

A brigád parancsnokságán Topolić szakács a parancsnok irodájából hozza vissza az alig kóstolt ételadagot, vakarja a fejét és elgondolkodva mondja:

— Emberek, ne adja isten, de félek, hogy megbetegszik a parancsnok. Tegnap óta alig evett, csak megnyalja az ételt, mint a macska, és eldobja a kanalat.

Stojan gépfegyveres, fekete, komor és szótlan ember, a legidősebb a brigád védőosztágában, lassan felhúzza bozontos szemöldökét és hitetlenül méri végig a szakácsot:

— Nem lehet az, ember... Hm, nem kellene, hogy éppen most egy ilyen ember megbetegedjen. Próbálj neki májat vagy valami bárányesét sütni.

— Próbáltam már, komám, mindent, de még csak látni sem akarja.

A védőosztágban gyorsan terjed a hír, hogy a parancsnok gyengékedik. A harcosok abbahagyják az éneket, suttogva beszélgetnek, és a parancsnokság előtt elhaladva aggódva tekintgetnek be a falusi ház alacsony ablakán. Amikor megpillantják a parancsnokot az asztalnál, megkönnyebbülten sóhajtanak fel:

— Jól van, ott ül az asztalnál.

Másnap a parancsnok nem kelt fel a szokásos időben. A szakács jön vissza a parancsnokságról egy bögre tejjel, csámpásan bot-

ladozik az udvaron keresztül és lötyögteti ki a tejet az edényből. Aggódo tekintetekkel találkozik.

— Mi van, Topolić, hogy van a parancsnok?

— Gyöngén, emberek, fekszik. Lázás. Nézzétek, meg sem érintette a forralt tejet.

A komor gépfegyveres kivesz a zsebéből néhány gyűrött, félig üres cigarettát és odanyújtja neki:

— No, vidd ezt el neki. Hátha rá szeretne gyújtani.

Lidércnyomású bizonytalansággal múlik a nap. A védőosztag harcosai figyelik a közeli lövöldözéseket, hallgatagon szívják a cigarettát és nem találják a helyüket. Zora ápolónő, üde és vidám lány különben, lehajtott fejjel jön ki a parancsnokságról, elfelejt tréfálkozni Jovával, a parancsnok kísérőjével, és amikor előzönlök a kérdésekkel, kedvetlenül és zavartan motyogja:

— Könnyen meglehet, hogy tifusz. De még nem tudni biztosan.

A harcosok szóltanul oszlanak szét, és csüggedten járkálnak a fák között. Se nem mond, se nem kérdez többet senki semmit. Mindenkinek mintha valami nagyon fontos hiányozna, olyan elveszettnek érzik magukat az emberek, mint az elhagyott gyermekek.

Délután megérkezett a parancsnokságra az első zászlóalj parancsnoka, az eleven és ürge Milančić. Több mint egy óra hosszat maradt a parancsnoknál: este minden zászlóalj egy helyre gyülekezett, a brigád pedig harc nélkül vonult el a hegyekbe, Medugorje felé vette útját, hogy kivonja magát az ellenség gyűrűjéből.

Hosszas tanácskozás után úgy döntöttek a zászlóaljak parancsnokai, hogy a brigádaparancsnokot nem hagyják a kórházban, hanem a brigáddal viszik.

Látva a hordágyat a második zászlóalj élén, megnyugodtak a harcosok és suttogva adták tovább a hírt:

— Itt a parancsnok is velünk, viszik... Jó, hogy nem maradt ott... Mindjárt könnyebb az embernek.

A brigád mentén, taposva a vékony hóréteget, amely még megmaradt a hegyekben, járkált a fáradhatatlan Milančić, felügyelt mindenre és mindent látott éles sasszemével. Amikor elhaladt mellettük, a harcosok szívét valami összeszorította. A magas és vállas brigádaparancsnok jutott mindig az eszükbe, aki ilyen alkalmakkor méltóság-teljesen és nyugodtan haladt el a csapat mentén és mindenkibe örömteljes reményt öntött, hogy minden jól fog végződni és minden újra jó lesz.

— Hé, észnél van-e a parancsnok? — hallatszik a brigád védőosztaga mögül az aggódo hang.

Suttogás és érthetetlen mormogás, majd valaki meggyőzően válaszolja:

— Igen, még magánál van: ő adja a parancsokat, Milančić csak végrehajtja.

— Jól van, emberek — sóhajt fel valaki megkönnyebbülten a sötétben.

Kitartóan és szünet nélkül tapossa a brigád a hegyet a sötét, süket éjben. Csak valamikor éjfél után állnak meg hosszabb időre, s a fáradt csapatban ekkor elterjed a hír:

— Félrebeszél a parancsnok, nincs már magánál.

— Félrebeszél? Mit nem mondasz?

Eddig a pillanatig senki sem gondolkodott sem a hegységről, sem a helyzetről, amelyben vannak, de most egyszerre mindenki magára maradtnak érzi magát, elveszettnek a kopár és komor Grmeč hegységben. A hátuk mögött az ellenség, súlyosan felfegyverkezve, kíméletlenül és kegyetlenül. Mikor kell rátámadni és hol kell rátámadni, azt csak a parancsnok tudja, és nélküle — mindenkit elfog egy kissé a gyávaság és fél a némettől.

Csak ezt tudják: ha valami lesz, mindannyian elesnek a parancsnok hordágya körül.

Stojan — gépfegyverével a vállán — lehajtott fejjel ül egy alacsony tuskón és hosszan hallgat. Topolić szakács hozzáhajol a sötétben, rámereszi a szemét, és amikor felismeri, óvatosan megérinti:

— Stojan, elaludtál?

— Ej, dehogyis! Hogy mondhatsz már ilyet! Amott az ember küszködik a lelkével, én meg aludjak. Ha aludni akarnék, vajon elindultam volna-e ezen az úton?

Újra indulásra kaptak parancsot. A sötétben valaki sietve halad végig a csapat mentén, és amikor megszólal, felismerik benne a harcosok Milančičot. Valahogyan most furcsán izgatottnak és bizonytalanoknak tűnik nekik, remeg a hangja és telve van valami látszólag fölösleges sietséggel. Mintha őt is aggasztaná a parancsnok betegsége.

— Nézzétek csak, Milančič is aggódik — morogja valaki és belesbotlik a sötétben egy ledöntött fatönkbe.

Hallgatagon, mintha lelkét vesztette volna, folytatja a brigád lassú és fáradtságos éjszakai útját. Csak a lovak felől hallatszik a teher csörgése és a fáradt állatok lihegése, amikor az út hirtelen fölfelé emelkedik. A sötétben tisztán kivehető a fehér takaróval borított hordágy. Fehéren lebegve úszik a sötét csapat élén.

— Uram bocsáss, mintha temetésre mennénk — lopózkodik ki valakiből félienken az összehasonlítás. De ezt a rövid mondatot is gyorsan elnyeli a nyomasztó csend, amelyben csak a lábak kitartó és tompa topogása hallatszik.

Hajnalba a brigád fölérkezett a magas és kopár hegyi lejtőre, amelyen a pirkadat halvány rózsaszín fényében csillogott az érintetlen hó. A hosszú, sötét csapat megállt a tisztáson, hogy megpihenjen.

A távoli hegyszirt fölött mindjobban terjeszkedik és kúszik az égre a tiszta tavaszi hajnal fénylő rózsaszín legyezője. A harcosok arcát csiklandozza a hullámzó, hideg, hegyi levegő. Jólesően pihentetik a szemüket a nyugodt, fehér ködtengeren a hegység mélyebben fekvő völgyeiben. Lenn vannak a falvak, a sár, a tűzhelyek és a fagyoskodó ellenség, a harcosok pedig, íme, megmenekültek és mind-

ezek fölött állnak, a kristálytisza reggeli csöndben. Föllélegeznek néhány percre, és ha ő elrendeli, újra lemennek, a ködbe, az árkokba, még a darázfészekbe is.

Jaj, csak meggyógyuljon!

Mindenki a hóba veszett hordágy felé tekint. Ott sürgölődik szüntelenül Zora ápolónő és a zömök, kopasz doktor.

— Istenem, hogy van ma reggel?

Egyszerre csak valami izgalom támad a hordágy körül, és a szétszórt csoportok elkezdnek mozgolódni. Szétáramlik a csapatban a gyors és örömteli suttogás:

— Magához tért a parancsnok. Elrendelte, hogy induljunk Hrgar felé.

A fölélénkült csapat vidáman indul tovább az érintetlen hómezőn, amely a reggeli nap kápráztató fényétől szivárványszínekben sziporkázik.

KENYERES KOVÁCS Márta fordítása